

Norbert doet afstand van zijn goederen. De stichting van Fürstenberg, aug.-sept. 1118

Na de gebeurtenissen te Fritzlar¹⁾ op 28 juli 1118, voegt de *Vita Norberti B* een duivelverhaal toe dat slecht in de context past. Norbert zou de nacht na het Concilie in gebed hebben doorgebracht en door de duivel zijn bespot omdat hij, ondanks zijn goed voornemen, toch in slaap was gevallen. Norbert diende de duivel enkel voor leugenaar uit te maken²⁾, waarop deze laatste beschaamd afdroop³⁾. Deze tussenvoeging breekt de loop van het verhaal en kan enkel bedoeld zijn om Norbert nogmaals voor te stellen als de onwankelbare strijder tegen de machten van het kwaad. Op deze wijze vereenvoudigt de hagiograaf de complexe werkelijkheid tot een strijd tussen goed en kwaad; een wit-zwart techniek die vaak in de hagiografie en in elke volkse verhaaltrant voorkomt.

Daarna volgen nog enkele moraliserende beschouwingen over de waarheid die niet werd aanvaard en over de algemene vijandigheid tegenover Norbert, die zover ging dat men hem valselyk misdaden wilde ten laste leggen⁴⁾. Dit laatste blijkt echter helemaal niet uit het bovenstaand verhaal. In het pleidooi voor het Concilie van Fritzlar werden de aantijgingen integendeel niet gecontesteerd, doch de toelaatbaarheid van de feiten werd omstreden. De auteur van de *Vita B* is hier eens te meer bijzonder onhandig in zijn amplificatietechniek.

Van belang in deze uitweiding is alleen dat ook hier de algemene vijandigheid tegen Norbert wordt geïnsinueerd. De *Vita A* meldt wel dat Norbert ontmoedigd was omdat hij drie jaar na zijn priesterwijding moest vaststellen dat hij noch door zijn woord, noch door zijn activiteit

¹⁾ Stad in Hessen. Wij danken onze confrater L. Horstkötter van de abdij Hamborn, die de recente nieuwe plaatsaanduidingen van vele hier voorkomende plaatsnamen heeft geleverd.

²⁾ Zoals in *Joh.* 8, 44.

³⁾ J.C. VANDER STERRE, *Vita S. Norberti...*, Antwerpen, 1656, blz. 40-41; *Acta Sanctorum*, juni dl. I, blz. 814CD, nr. 21. Strikt genomen is dit geen toevoeging van de *Vita B*. Hetzelfde verhaal wordt in de *Vita A*, *MGH.*, SS., 12, blz. 673, kap. 3, eveneens gegeven maar dan vóór de gebeurtenissen te Fritzlar als een bekoring die Norbert onderging gedurende zijn kluizenaarsperiode.

⁴⁾ J.C. VANDER STERRE, blz. 41; *AA.* SS., blz. 814D, nr. 21: "...quod in ipsum usque ad falsi criminis iniectionem irruerent..."

voortgang boekte bij de mensen uit die streek. Volgens de *Vita A* gaf dat voor Norbert de aanleiding om naar het buitenland te vertrekken⁵). De *Vita B* vermeldt niets van dat alles⁶). Daar zijn dus wel hatelijkheden te vinden aan het adres van de Saksers⁷), maar de verwijten aan de Rijnlanders werden blijkbaar weggelaten. Wellicht leefde te Prémontré omstreeks het midden van de 12de eeuw nog een aantal van de ongeveer dertig Keulse novicen die Norbert in november 1121 naar zijn jonge stichting waren gevolgd.

Als gevolg van de conflictsituatie, die te Fritzlar openbaar was geworden, heeft Norbert zich van al zijn bezittingen ontdaan. De bedoeling was wellicht niet in de eerste plaats zich immuun te maken tegen het verwijt dat hij zich niet als religieus mocht kleden zolang hij goederen bezat. Hij wilde weg uit zijn streek om er nooit meer terug te keren. De pelgrimstocht die hij wilde aanvangen was er een voor het hele leven. Daarom moest hij over de hele lijn schoon schip maken en alle bindingen afbreken. Bij zijn priesterwijding had Norbert ostentatief gereageerd tegen de levenswijze te Xanten. Drie jaar later heeft hij deze lijn in al haar consequenties doorgetrokken. Het lag in zijn aard tot het uiterste te gaan.

Zoals te verwachten in hagiografische teksten, worden de bezittingen van Norbert in de *Vitae Norberti* slechts zeer vaag beschreven. Aan zijn aartsbisschop gaf hij al de beneficië en inkomsten terug die hij van hem in leen hield. Het is duidelijk de bedoeling Norbert als zeer rijk voor te stellen om de goederenafstand des te meer reliëf te geven, en de *Vita B* versterkt nog die tendens⁸).

Welke die beneficië en inkomsten waren blijft onmogelijk te achterhalen. Norbert was op dat ogenblik seculier kanunnik te Xanten en met dat ambt was vanzelfsprekend een prebende verbonden. Indien men voor waarheid aanneemt dat hij meerdere beneficië cumuleerde, zou men

⁵) *Vita A*, MGH., SS., 12, blz. 673: "...et post tertium ordinationis suae annum videns se nec verbo nec opere proficere hominibus terrae illius, iam peregre proficisci intendens..."

⁶) Noch in de uitgave van de *Acta Sanctorum*, dl. 1 juni, blz. 814D; noch in J.C. VANDER STERRE, *Vita S. Norberti*..., Antwerpen, 1656, blz. 40-42, noch in de bewaarde handschriften, zie *De handschriften van de Vitae Norberti*, in *Anal. Praem.*, 1994, LXX, nr. 1-2, blz. 5-101.

⁷) Zie de *Inleiding tot de Vita Norberti B*, in *Anal. Praem.*, 1990, LXVI, nr. 3-4, blz. 129.

⁸) *Vita A*, blz. 673: "Deinde domno Fritherico Coloniensi archiepiscopo resignavit quicquid beneficiorum ac reddituum de manu ipsius tenuit." De *Vita B*, blz. 814D, nr. 21; uitg. J.C. VANDER STERRE, blz. 42, voegt daaraan toe: "Quibus plurimum abundabat".

kunnen denken aan een tweede prebende te Keulen, die hij eventueel als kapelaan van Frederik I zou hebben gekregen, maar daarvoor bestaat geen enkel bewijs. F.W. Oediger meende dat Norbert eveneens kanunnik was geweest van Sint-Servaas te Maastricht⁹⁾. Dit op grond van het feit dat een Norbert met die functie voorkomt in de *Historia miraculorum in itinere Germanico patratorem*, van Bernard van Clairvaux, geschreven door Filips, een monnik van dezelfde abdij, in 1147¹⁰⁾.

Indien Norbert kanunnik te Maastricht was geweest, dan had hij dit beneficie dienen terug te geven aan de bisschop van Luik¹¹⁾. De *Vitae* vermelden echter alleen een teruggave aan de aartsbisschop van Keulen.

Het bezoek van Bernard aan Maastricht vond plaats midden januari 1147, dus bijna dertien jaar na de dood van Norbert van Gennepe en negenentwintig jaar nadat hij zijn prebenden aan zijn aartsbisschop had teruggegeven. Dit tijdsverschil maakt het onwaarschijnlijk dat Bernard in 1147 te Maastricht nog iets te regelen zou hebben gehad dat verband hield met Norbert van Gennepe.

Men mag dan ook met een grote waarschijnlijkheid besluiten dat Filips van Clairvaux niet Norbert van Gennepe bedoelde, maar een kanunnik van Sint-Servaas te Maastricht, die cisterciënzer was geworden en daardoor één van de vele twaalfde-eeuwse *transitus*-kwetsties had uitgelokt¹²⁾.

⁹⁾ F.W. OEDIGER, *Monasterium beati Victoris Christi martyris. Zur Frühgeschichte des Xantener Stiftkapitels (vor 1300)*, in H. BORGER en F.W. OEDIGER, *Beiträge zur Frühgeschichte des Xantener Viktorstiftes, Rheinische Ausgrabungen*, dl. 6, Düsseldorf, 1969, blz. 217, noot 38: "Nach den Miracula s. Bernardi II 10 (MG, SS, 26, 133) war er auch Kanoniker an S. Servatius zu Maastricht."

¹⁰⁾ *Historia miraculorum...*, MGH., SS., 26, blz. 133: "10. Philippus. Cum egrediretur vir sanctus Traiectum, causa extitit, ut ad ecclesiam beati Servatii declinaret pro negotio fratris Norberti, qui canonicus erat eiusdem ecclesiae, sed continuo et prebendae abrenuntiavit et saeculo." Daarover A. POTTHAST, *Bibliotheca historica medii aevi*, dl. II, Berlijn, 1896, blz. 1206; G. HÜFFER, *Der heilige Bernhard von Clairvaux. Eine Darstellung seines Lebens und Wirkens*, dl. I, Vorstudien, Münster, 1886, blz. 72-82; IDEM, *Die Wunder des hl. Bernhard und ihre Kritiker*, in *Historisches Jahrbuch im Auftrage der Görres-Gesellschaft*, 1889, X, blz. 23-46 en blz. 748-807; E. VACANDARD, *Vie de saint Bernard, abbé de Clairvaux*, dl. I, Parijs, 1895, blz. XXVIII; dl. II, blz. 291-292 en 561.

¹¹⁾ Maastricht hoorde kerkelijk onder het bisdom Luik tot aan de oprichting van het bisdom Roermond op 12 mei 1559. Voor de ingewikkelde geschiedenis van de Brabantse en Luikse invloed en de "tweeherigheid" te Maastricht, zie H.H.E. WOUTERS, *De politieke betrekkingen tussen Maastricht en het prinsbisdom Luik in de dertiende en veertiende eeuw*, in *Van der Nyersen upwaert*, Maastricht, 1981, blz. 17-50.

¹²⁾ Zie een uitgebreide bewijsvoering in W.M. GRAUWEN, *Was Norbertus tevens kanunnik van Sint-Servaas te Maastricht?*, in *Anal. Praem.*, 1974, L, blz. 242-246.

Naast zijn kerkelijke prebenden en inkomsten had Norbert ook familiebezit. Dit wordt omschreven als bestaande uit huizen en al het andere dat hij als vaderlijk erfdeel (*patrimonium*) of van elders erfrechtelijk (*iure hereditatis*) bezat met al het toebehoren. Dat alles verkocht hij en gaf de opbrengst aan de armen¹³). Omtrent het familiebezit van Norbert zijn we eveneens slecht ingelicht. Slechts enkele bezittingen worden opgesomd in de schenkingsoorkonde aan Fürstenberg¹⁴) (Vorstberg) van 1144, die zo dadelijk ter sprake moet komen.

Het feit dat hier Norberts *patrimonium* wordt vermeld om verkocht te worden, levert geen bewijs om te stellen dat zijn ouders op dat ogenblik reeds overleden waren, hoewel dat in de sociale verhoudingen van het begin der twaalfde eeuw best mogelijk blijft. Gerekend met een geboortedatum van Norbert tussen 1080 en 1085, was hij in 1118 immers tussen 33 en 38 jaar oud, wat de leeftijd van zijn ouders ten minste tussen 55 en 60 jaar brengt. Voor die periode was dit reeds een hoge leeftijd. De gemiddelde levensverwachting voor de eerste helft der twaalfde eeuw blijft onbekend bij gebrek aan bronnen. Men kent in een aantal gevallen de sterfdatum van de grote persoonlijkheden dankzij de necrologia, maar de juiste geboortedatum werd vrijwel nergens vermeld en werd vaak slechts bij schatting aangeduid¹⁵). Zo b. v. zou Rupert van Deutz (1076-1129) 53 jaar oud geworden zijn¹⁶) en Norbert zelf tussen 49 en 54 jaar.

Naast het deel van het familiepatrimonium dat hem toekwam, bezat Norbert volgens de *Vitae* ook van elders erfrechtelijk bezit. Deze uitdrukking moet in de middeleeuwen zeer ruim worden verstaan. Een erfrechtelijk bezit was niet alleen wat verkregen was door erfenis vanwege

¹³) *Vita A*, blz. 673: "Venditis insuper domibus et caeteris omnibus, quae vel ex patrimonio vel aliunde iure hereditario possidebat cum omni suppellectili sua, eorum precia pauperibus erogabat..."; zonder noemenswaardige varianten in *Vita B*, blz. 814D, nr. 22; uitg. J.C. VANDER STERRE, blz. 42.

¹⁴) Fürstenberg, Vorstberg genoemd in de *Vita Norberti A*, hs. BERLIN, *theol. lat. fol.* 79, fol. 91v°, uitg. MGH., SS., 12, blz. 673, berg ten zuiden van Xanten, behoort nu tot de stad Xanten, Kr. Wesel, Nordrhein-Westfalen, gelegen ten ZO van de bisschoppelijke burch van Xanten, K. FLINK, *Zur Stadtentwicklung von Xanten (12.- 14. Jahrhundert)*, in *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, (voortaan afgekort als *AHVNr.*) 1979, CLXXXII, blz. 73.

¹⁵) Zo o. m. bij Gerhoch van Reichersberg (1092/3 - 1169), die de hoge leeftijd van 76/77 jaar zou hebben bereikt.

¹⁶) H. SILVESTRE, *La date de naissance de Rupert et la date de son départ pour Siegbourg*, in *Scriptorium*, 1962, XVI, blz. 345-346 (quelque cinquante ans); IDEM, *Notes sur la controverse de Rupert de Saint-Laurent avec Anselme de Laon et Guillaume de Champeaux*, in *Saint-Laurent de Liège. Église, abbaye et hôpital militaire*, uitg. R. LEJEUNE, Luik, [1968], blz. 64 (ca. 55 jaar).

andere familieleden dan de ouders, maar kon om het even welke manier van verwerven aanduiden. Soms betekent de term alleen maar dat het bezit op wettige wijze was verworven en dus onaanvechtbaar aan zijn titularis toebehoorde.

In het kader van deze algemene afstand van goederen moet ongetwijfeld ook Norberts schenking aan Fürstenberg worden geplaatst. Daarom trent lopen de versies van de *Vita A* en die van de oorkonden sterk uiteen. Volgens de *Vita A* was Norbert eigenaar van de kerk van Fürstenberg, waar hij twee jaar als kluizenaar had geleefd. Na het Concilie van Fritzlar gaf hij deze kerk aan het klooster Siegburg om daarin voor eeuwig monniken te plaatsen¹⁷⁾.

De *Vita B* daarentegen meldt niets over Fürstenberg. Kan men daarvoor een verklaring vinden in de hypothese dat de auteur van *Vita B* eventueel wilde verbergen dat Norbert, tegen de Gregoriaanse principes in, ooit een eigenkerk zou hebben bezeten?¹⁸⁾

In de bewaarde oorkonden over Fürstenberg echter verschijnt Norbert niet als eigenaar van de kerk van Fürstenberg en als stichter van een *cella* (kleine afhankelijk stichting) van Siegburg op die plaats. Stichter is daar Hendrik van Doornick¹⁹⁾ of van Alpen. Norbert en zijn broer Heribert dragen wel hun steentje bij tot het materiële welzijn van de stichting. Deze oorkonden moeten dan ook nauwkeuriger worden onderzocht.

Vooreerst bleef een originele oorkonde van 1117 bewaard²⁰⁾, waarin Frederik I van Keulen bekend maakt dat zijn ministeriaal Hendrik van Doornick de Sint-Maartensberg bij Xanten²¹⁾, d. w. z. de Fürstenberg,

¹⁷⁾ *Vita A*, blz. 673: "...apud ecclesiam quandam, quae iuris sui erat sita in monte qui Vorstberg dicitur, ...memoratum ecclesiam Vorstberg Sigebergensi monasterio dedit et confirmavit, ordinans in eo monachos iugiter ibidem Deo servituros."

¹⁸⁾ Zie R. SCHIEFFER, art. *Eigenkirche, -nwesen*, in *Lexikon des Mittelalters*, dl. 3, München, Zürich, 1986, kol. 1705-1707.

¹⁹⁾ Zie over de ligging noot 24. Daarover E. WISPLINGHOFF, *Die Benediktinerabtei Siegburg, Germania Sacra, N.F.* 9, Berlijn, New York, 1975, blz. 68.

²⁰⁾ Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Kloster Siegburg, Urk. 21. Uitg.: *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, dl. I (779-1200), uitg. Th.J. LACOMBLET, Düsseldorf, 1840, blz. 182-183, nr. 280 (1116); *Urkunden und Quellen zur Geschichte von Stadt und Abtei Siegburg*, dl. I, uitg. E. WISPLINGHOFF, Siegburg, 1964, blz. 55-56, nr. 27 (1117); Regest: R. KNIPPING, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, dl. II, (1100-1205), Bonn, 1901, blz. 19, nr. 124 (1116).

²¹⁾ D. i. de Fürstenberg, aldus de *Berichtigungen und Erläuterungen zu dem Urkundenbuche für die Geschichte des Niederrheins*, in Th.J. LACOMBLET, *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, dl. II, Düsseldorf, 1857, blz. 206. De naam Sint-Maartensberg zou ontleend zijn aan de daarop staande Sint-Maartenskapel die door aartsbisschop Hildolf (1076-1078) op 31 maart werd gewijd [het jaar werd niet aangeduid, doch het is wellicht 1078, aangezien toen 31 maart een zaterdag was], aldus R. SCHOLTEN, *Die ehe-*

die hij van hem in leen hield, aan de leenheer teruggaf met de vraag om die heuvel aan de Sint-Michielskerk van Siegburg²²⁾ te geven. Frederik I en een zekere Mafridus²³⁾ doen tegelijk een schenking van gronden.

Hendrik van Doornick²⁴⁾, die gewoonlijk wordt geïdentificeerd²⁵⁾ met Hendrik van Alpen²⁶⁾, was een leenman van Frederik I van Keulen en

maligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve, in *AHVNrh*, 1908, LXXXVI, blz. 116; E. PODLECH, *Die wichtigeren Stifte, Abteien und Klöster in der alten Erzdiözese Köln*, dl. I, Breslau, 1912, blz. 30; BIRCKMANN, *Die Geschichte der Klöster Xantens*, in *700 Jahre Stadt Xanten*, Xanten, 1928, blz. 91, en F.W. ÆDIGER, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, dl. I, (313-1099), Bonn, 1954-1961, blz. 341, nr. 1126. De juiste ligging van het "oratorium S. Martini" op de Fürstenberg is niet bekend, zie F.W. ÆDIGER, *Die Kirchen des Archidiakonates Xanten, Die Erzdiözese Köln um 1300*, Heft 2, Bonn, 1969, blz. 316, noot 15.

²²⁾ Benedictijnerabdij, stad in de Rhein-Sieg-Kreis, Nordrhein-Westfalen.

²³⁾ Deze "Mafridus" wordt nergens geïdentificeerd, doch is identiek met de "Megfridus" uit de oorkonde van 1144. Uit deze laatste blijkt dat hij zijn schenking deed bij zijn intrede in het klooster: "conversionis suae tempore".

²⁴⁾ Doornick of Dornick (Thorneke, Dorneck, Dornecho, Dornicho), Kr. Rees (nu Wesel), dekenaat Xanten, was een "villa" op de rechter Rijnsoever, ten Noorden van Rees, die tot het aartsbisschoppelijk goed behoorde, aldus W. PÖTTER, *Die Ministerialität der Erzbischöfe von Köln vom Ende des 11. bis zum Ausgang des 13. Jahrhunderts*, Düsseldorf, 1967, blz. 34, nr. 47. A.J. BINTERIM en J.H. MOOREN, *Die alte und neue Erzdiözese Köln...*, dl. III, Mainz, 1830, blz. 82, noot 2: "Thorniche, von Doornick bei Emmerich." *Berichtigungen und Erläuterungen zu dem Urkundenbuche für die Geschichte des Niederrheins*, in Th.J. LACOMBLET, *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, dl. II, Düsseldorf, 1857, blz. 206: "Dieses Thorneke lag zwischen Büderich bei Wesel und Spellen und gehörte zur Pfarre Büderich. Die ältesten Leute von Büderich wollen bei sehr niedrigem Wasserstande noch Trümmer von Dornick gesehen haben."; R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 116: "...Henricus von Thorneke, so nach seinem Stammsitz Dornick bei Büderich...". Volgens M. DICKS, *Die Abtei Camp am Niederrhein*, Kempen, 1913, blz. 172, noot 58, is hier niet Dornick, Kr. Rees bedoeld, maar een niet meer bestaande plaats bij Büderich. E. WISPLINGHOFF, *Die Benediktinerabtei Siegburg, Germania sacra. Neue Folge*, 9, Das Erzbistum Köln, 2, Berlijn, New York, 1975, blz. 68, geeft de schrijfwijze Doornick. W. BORNHEIM gen. SCHILLING, *Die Familienbeziehungen des heiligen Norbert. Heribertiner und Norbertiner, in Jahrbuch für westdeutsche Landesgeschichte*, 1978, IV, blz. 45, situeert het voormalige Dornick tussen Büderich en Wallach.

²⁵⁾ Aldus A. FAHNE, *Geschichte der Grafen, jetzigen Fürsten zu Salm-Reifferscheid...*, dl. I, 2, Keulen, 1866, blz. 4-7; R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 116-117; E. PODLECH, *Die wichtigeren Stifte...*, dl. I, Breslau, 1912, blz. 30; M. DICKS, *Die Abtei Camp am Niederrhein*, Kempen, 1913, blz. 172, noot 58; G. VOLLMER, *Die Stadtentstehung am unteren Niederrhein*, Bonn, 1952, blz. 67; J. SEMMLER, *Die Klosterreform von Siegburg*, Bonn, 1959, blz. 54. Ook O. OPPERMAN, *Die älteren Urkunden aus Siegburg, Saalfeld und Rolandswerth. Zweiter Teil*, in *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins*, 1935, XVII, blz. 165, aanvaardt de mogelijke identificatie daar beide namen veel in aartsbisschoppelijke oorkonden voorkomen, maar nooit tegelijk.

²⁶⁾ Alpen (Alpheim, Alpm, Alfene), Kr. Wesel, dekenaat Xanten, Nordrhein-Westfalen, zie M. MÜLLER-WILLE, *Mittelalterliche Burghügel ("Motten") im nördlichen Rhein-*

ministeriaal van het Keulse domkapittel²⁷). In een oorkonde van Frederik I Barbarossa van eind 1167 wordt een Hendrik van Alpen als één van de voornaamsten uit het Keulse aangesproken²⁸). Wellicht is hier niet meer de stichter van Fürstenberg bedoeld, maar de uitdrukking wijst toch op het belang van de familie van Alpen. In de latere traditie, omstreeks 1600, met name in het dodenboek van Xanten, wordt Hendrik van Alpen terecht stichter van Fürstenberg genoemd²⁹). Evenzo over het algemeen in de literatuur³⁰), hoewel soms ook Norbert als stichter wordt aangeduid³¹).

Te Xanten wist men in de 15de eeuw nog dat Norbert Fürstenberg had begiftigd. Gert van der Schuren, die in 1411 werd geboren³²) en stierf op

land, Keulen, Graz, 1966, blz. 28, nr. 21; E. SCHWÖRBEL, art. *Alpen*, in *Handbuch der historischen Stätten Deutschlands*, dl. III, *Nordrhein-Westfalen*, Stuttgart, 1970², blz. 15. De familie van Alpen schonk in de 13de en 14de eeuwen heel wat leden aan het kapittel van Xanten, zie W. CLASSEN, *Das Erzbistum Köln. Archidiakonat von Xanten*, in *Germania sacra*, III, I, 1, Berlijn, 1938, blz. 96-118, met verbeteringen in J. RAMACKERS en F. GESCHER, *Zum ersten Bande der Germania sacra für die Kirchenprovinz Köln*, in *AHVNrh.*, 1940, CXXXVII, blz. 16, 18, 20, 21, 25, 48.

²⁷) Aldus in het *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, dl. I, uitg. Th.J. LACOMBLET, Düsseldorf, 1840, blz. 182, nr. 280 (1116); blz. 198, nr. 301 (1126, 1 aug.); blz. 214, nr. 321 (1135); blz. 223, nr. 333 (1139); *Urkunden und Quellen...*, uitg. E. WISPLINGHOFF, Siegburg, 1964, blz. 118, nr. 53 (1144), en H. FOERSTER, *Eine unbekannte Urkunde Erzbischofs Friedrichs I. von Köln*, in *AHVNrh.*, 1932, CXXI, blz. 134 (1124). Aangezien de naam Hendrik in deze familie veel voorkomt doorheen heel de 12de eeuw, is de scheiding van de generaties niet mogelijk, aldus R. KNIPPING, *Die Regesten...*, dl. 2, blz. 352, en *Das älteste Totenbuch...*, uitg. F.W. (EDIGER, Kevelaer, 1958, blz. 51, noot 1 (met datum 28 juni).

²⁸) Regest: G. ADERS, *Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedburg, Hachenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath sowie der Erbvogtei Köln*, Keulen, 1977, blz. 75, nr. 245 (Undatiert, Mitte 1167). Beste uitg. door H. APPELT, m. m. v. R.M. HERKENRATH en W. KOCH, *Die Urkunden Friedrichs I. 1158-1167*, (MGH., *Diplomata*), Hannover, 1979, in-4°, nr. 535, blz. 481 (1167 nach August 14).

²⁹) *Die Stiftskirche des hl. Viktor zu Xanten. Das älteste Totenbuch des Stiftes Xanten. Abbildung des Totenbuches in Lichtdrucken*, uitg. W. BADER, Kevelaer, 1959, blz. 34r°: "D IIII Kl. iulii O. Henricus de Alphem, fundator monasterii in Furstenbergh." De hand die de woorden: "fundator etc." toevoegde wordt door F.W. Oediger ca. 1600 gedateerd in *Die Stiftskirche... Das älteste Totenbuch des Stiftes Xanten*, uitg. F.W. (EDIGER, Kevelaer, 1958, blz. 51. F.W. Oediger wijst er evenwel ook op dat er in de 12de eeuw verscheidene Heinrichi de Alpheim waren, zodat de vermelding in het dodenboek niet noodzakelijk de stichter van Fürstenberg betreft.

³⁰) R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, 86, blz. 117; M. DICKS, *Die Abtei Camp am Niederrhein*, Kempen, 1913, blz. 172, noemt Hendrik van Dornich stichter in verbinding met Norbert van Gennep.

³¹) A.J. BINTERIM en J.H. MOOREN, (bearb. A. MOOREN), *Die Erzdiözese Köln im Mittelalter*, dl. I, Düsseldorf, 1892, blz. 127.

³²) *Clevische Chronik nach der Originalhandschrift des Gert van der Schuren*, uitg. R. SCHOLTEN, Kleef, 1884, blz. XX.

30 november 1491, vermeldt hem niet als stichter, maar wel als schenker, tot eer van het vaderland³³). Dat de eigenlijke stichter hier wordt verzwegen is begrijpelijk aangezien Hendrik van Alpen, in tegenstelling tot Norbert, een vrijwel onbekende figuur is gebleven.

Onder de getuigen in de oorkonde van 1117 komen twee personen voor die in Norberts leven een rol hebben gespeeld, nl. Herman, proost van het kapittel van Xanten, zijn overste, alsook zijn latere vijand, de beruchte graaf Frederik van Arnsberg³⁴), schoonvader van graaf Godfried van Cappenberg³⁵).

Aan de echtheid van de oorkonde van 1117 werd nooit getwijfeld. De foutieve aanduiding van het jaartal 1116 in plaats van het jaar 1117, dat blijkt uit de indictie en het pontificaatsjaar, is een vergissing die wel vaker voorkomt in de oorkonden geschreven door de *capellarius* Dietrich (1106-1127)³⁶). De oorkonde zou door de bestemming zijn geschreven, maar in de aartsbisschoppelijke kanselarij opgesteld³⁷).

In deze oorkonde van 1117³⁸), waarvan het origineel bewaard bleef³⁹), komt Norbert nog niet voor. Er is echter ook nog geen sprake over de stichting van een *cella*⁴⁰). De schenking wordt gedaan aan het benedictijnenklooster Siegburg, maar de bedoeling daar een nieuwe afhankelijke stichting te vestigen, wordt hier nog niet uitgedrukt. Aartsbisschop Fre-

³³) *Clevische Chronik...*, blz. 225: "...auch aldair auer Rhin ein Brugg und opt hochst van den Bergh (dair dat Cloister Furstenberg umbrint dat Jahr Christi 1122 gebauwet und van S. Noriberto Episcopo Magdenburgensj in honorem patrae dotirt ist) ein groit Praerorum...".

³⁴) Arnsberg, stad in de Hochsauerlandkreis, Nordrhein-Westfalen.

³⁵) Deel van de stad Selm, Kreis Unna, Nordrhein-Westfalen.

³⁶) Aldus O. OPPERMANN, *Rheinische Urkundenstudien*, dl. I, *Die Kölnisch-Nieder-rheinischen Urkunden*, Utrecht, 1922, blz. 35.

³⁷) *Ibidem*, blz. 35.

³⁸) De dateringsformule geeft behalve het jaar 1116, nog de indictie 10, die past voor 1117, vóór 1 september, en het 18de pontificaatsjaar, terwijl Frederik I op 6 januari 1100 werd benoemd en op 11 september 1100 werd gewijd. Op grond daarvan heeft men besloten dat het jaartal foutief werd geschreven en dat de oorkonde in 1117 thuishoort, zie O. OPPERMANN, *Rheinische Urkundenstudien*, dl. I, Bonn, 1922, blz. 36, en *Urkunden und Quellen zur Geschichte von Stadt und Abtei Siegburg*, dl. I, uitg. E. WISPLINGHOFF, Siegburg, 1964, blz. 55, nr. 27. Men neemt dan de verkiezing van Frederik I op 6 januari 1100 als vertrekpunt voor de berekening van zijn pontificaatsjaren en niet zijn wijding.

³⁹) Zie noot 19. De uitgave van Th.J. Lacomblet werd gemaakt naar het origineel, aldus R. KNIPPING, *Die Regesten...*, dl. II, blz. 19, nr. 124, en W.-R. SCHLEIDGEN, *Nachweis der Überlieferung*, Siegburg, 1981, blz. 29: "Signatur: Kl. Siegburg U. 21" Evenzo de uitgave van E. WISPLINGHOFF, *Urkunden und Quellen...*, blz. 55-56, nr. 27.

⁴⁰) Een "cella" is een afhankelijke stichting, die geestelijk en materieel volledig afhankelijk bleef van Siegburg, dat een Keuls eigenklooster was, zie E. WISPLINGHOFF, *Die Benediktinerabtei Siegburg*, Berlijn, New York, 1975, blz. 65 en 88.

derik I was een weldoener van Siegburg⁴¹⁾ en hij wist zijn dienaren in dezelfde zin te inspireren.

De oorkonde van 1117 doet enkele problemen rijzen. Volgens de *Vita A* had Norbert daar zijn kluis en was de kerk *sui juris*, een eigenkerk, terwijl hij in de oorkonde niet eens wordt genoemd. Of moet men besluiten dat de hele Fürstenberg aan Hendrik van Doornick toebehoorde behalve juist de kerk? Maar moest die uitzondering dan normalerwijze in de oorkonde niet worden vermeld? Uit de oorkonde van 1144 zal trouwens blijken dat niet de hele Fürstenberg aan Hendrik toebehoorde aangezien nog anderen daar goederen schenken.

Een tweede oorkonde over de Fürstenberg, waarin wel de stichting van een *cella* van Siegburg op die plaats wordt meegedeeld, draagt ten onrechte de datum 1119⁴²⁾. Het is een evidente vervalsing die pas na 1144 te Siegburg werd gemaakt met de oorkonde van 1144 als voorbeeld⁴³⁾.

Op paleografische gronden moet deze vervalsing omstreeks het midden van de 12de eeuw worden geplaatst⁴⁴⁾. Op dat ogenblik typeert de vervalsing Norbert in een toevoeging als: *vir ad omne opus bonum*

⁴¹⁾ Hij liet veel oorkonden opstellen gedurende zijn verblijf te Siegburg en werd er ook begraven, R. KNIPPING, *Beiträge zur Diplomatik der Kölner Erzbischöfe des 12. Jahrhunderts*, Bonn, 1889, blz. 8.

⁴²⁾ Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Kloster Fürstenberg, Urk. 1. Uitg. A.J. BINTERIM en J.H. MOOREN, *Die alte und neue Erzdiözese Köln in Dekanate eingetheilt...*, dl. III, Mainz, 1830, blz. 82, nr. 25 (uit het origineel); *Urkundenbuch...*, dl. I, uitg. Th.J. LACOMBLET, Düsseldorf, 1840, blz. 190, nr. 290 (uit het origineel); beste uitgave: *Urkunden und Quellen zur Geschichte von Stadt und Abtei Siegburg*, dl. I, uitg. E. WISPLINGHOFF, Siegburg, 1964, blz. 66-68, nr. 32 (Angebliches Original, Fälschung, met aanduiding van de afhankelijkheid van de oorkonde van 1144). Regest: R. KNIPPING, *Die Regesten...*, dl. II, Bonn, 1901, blz. 24-25, nr. 163; W.M. GRAUWEN, *Lijst van oorkonden waarin Norbertus wordt genoemd*, in *Anal. Praem.*, 1975, LI, blz. 140-141, nr. 1.

⁴³⁾ R. KNIPPING, *Die Regesten...*, dl. II, blz. 25, nr. 163, vermeldt de onechtheid van het zegel, dat aan de achterzijde is aangebracht, het latere geschrift, de ongewone titulaatuur van Frederik I als "dictus archiepiscopus" en de vermelding van Kuno van Siegburg als "primus abbas Siebergensis". De rechtsinhoud komt vrijwel letterlijk met de oorkonde van 1144 overeen, doch hier is een laatste bepaling toegevoegd over het gebruik van het grafelijk woud "Hese". Deze toevoeging was dan blijkbaar ook de reden voor de vervalsing. Evenzo Th. ILGEN, *Zum Siedlungswesen im Klevischen*, in *Westdeutsche Zeitschrift*, 1910, XXIX, blz. 39. De uitdrukking "dictus archiepiscopus" komt echter ook in twee oorkonden van 1138 van aartsbisschop Arnold van Keulen voor, zie Th.J. LACOMBLET, *Urkundenbuch...*, dl. I, blz. 218-219, nrs. 328-329.

⁴⁴⁾ Aldus het commentaar bij de beste uitgave in *Urkunden und Quellen...*, uitg. E. WISPLINGHOFF, dl. I, Siegburg, 1964, blz. 66. Dezelfde hand werd nergens teruggevonden door R. KNIPPING, *Beiträge zur Diplomatik der Kölner Erzbischöfe des 12. Jahrhunderts*, Bonn, 1889, blz. 19 en 20.

paratus⁴⁵). Deze uitdrukking haalde de opsteller uit de oorkonde van 1144, die hij grotendeels afschreef, doch daar wordt deze lofbetuiging niet aan Norbert, maar aan Kuno, abt van Siegburg, toegekend⁴⁶).

Ondanks de valsheid van de oorkonde van 1119, moet de stichting van Fürstenberg omstreeks die tijd worden geplaatst⁴⁷). In de literatuur over Fürstenberg vindt men de meest verscheidene stichtingsdata vermeld tussen 1115 en 1119⁴⁸). De oorkonde van 1119 bevat overigens heel wat onvervalste gegevens⁴⁹). Onwaar is uiteraard wel dat Norbert hier als getuige wordt genoemd⁵⁰), terwijl hij, voor zover wij weten,

⁴⁵) In de aangehaalde uitgave ten onrechte "omnem".

⁴⁶) *Urkunden und Quellen zur Geschichte von Stadt und Abtei Siegburg*, dl. I, uitg. E. WISPLINGHOFF, Siegburg, 1964, blz. 118, nr. 53: "Cuno primus Siebergensium abbas ad omne opus bonum semper paratus...". (Cfr. Titus, 3, 1). Deze afhankelijkheid werd tot op heden nergens aangeduid. Zij vermindert vrij sterk het belang van de lofbetuiging aan Norberts adres.

⁴⁷) Aldus E. WISPLINGHOFF, *Friedrich I...*, blz. 60.

⁴⁸) P. CLEMEN, *Die Kunstdenkmäler der Rheinprovinz*, dl. I, 3, *Die Kunstdenkmäler des Kreises Moers*, Düsseldorf, 1892, blz. 155 (waarschijnlijk 1119); R. SCHOLTEN, *Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal...*, Kleef, 1899, blz. 12 (tussen 1115 en 1118); W. FABRICIUS, *Erläuterungen zum geschichtlichen Atlas der Rheinprovinz*, dl. V, 1, Bonn, 1909, blz. 309 (1119); E. PODLECH, *Die wichtigeren Stifte, Abteien und Klöster in der alten Erzdiözese Köln*, dl. I, Breslau, 1912, blz. 30 (1119); M. DICKS, *Die Abtei Camp am Niederrhein*, Kempen, 1913, blz. 172, noot 59 (tussen 1115 en 1119); H. AUBIN, *Die Entstehung der Landeshoheit nach niederrheinischen Quellen*, Berlijn, 1920, blz. 138, noot 31 (1116 voorbereid; 1119 voltooid); W. STÜWER, *Die Patrozinien im Kölner Großarchidiakonat Xanten*, Bonn, 1938, blz. 39 (tussen 1115 en 1119); W. CLASSEN, *Das Erzbistum Köln. Archidiakonat von Xanten, Germania Sacra*, III, I, 1, Berlijn, 1938, blz. 444 (voor 1119); H. BÖRSTING en A. SCHRÖER, *Handbuch des Bistums Münster*, dl. I, Münster, 1946, blz. 366 (voor 1119); F.W. ÆDIGER, *Geschichte des Erzbistums Köln*, dl. I, Keulen, 1972, blz. 415 (1117); F.W. ÆDIGER, *Das Hauptstaatsarchiv Düsseldorf und seine Bestände*, dl. 4, *Stifts- und Klosterarchive. Bestandsübersichten*, Siegburg, 1964, blz. 153 (1117); *Niederrheinische Kirchengeschichte*, uitg. G. HÖVELMANN, Kvelaer, 1965, blz. 47 (voor 1119); A. VERBEEK, *Der Salische Gründungsbau der Siegburger Abteikirche und seine Nachfolge*, in *Gedenkschrift Ernst Gall*, Berlijn, München, 1965, blz. 40 (omstreeks 1117); T.W. DRIESSEN en M.P.J. VAN DEN BRAND, *1000 jaar Gennep*, Nijmegen, 1975, blz. 19 (1119); R. AUBERT, art. *Fürstenberg*, in *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, dl. 19, Parijs, 1979, kol. 290 (tussen 1115 en 1119); W. BORNHEIM gen. SCHILLING, *Die Familienbeziehungen...*, in *Jahrbuch für westdeutsche Landesgeschichte*, 1978, IV, blz. 43 (omstreeks 1119); T.R. KRAUS, *Studien zur Frühgeschichte der Grafen von Kleve und der Entstehung der Klevischen Landesherrschaft*, in *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 1982, XLVI, blz. 30 (1117 of kort daarna).

⁴⁹) Aldus F. TYROLLER, *Erzbischof Friedrich I. von Köln und der bayerische Pfalzgraf Engelbert*, in *AHVNr.*, 1958, CLX, blz. 73, die o. m. de vermelding van de beide broers van Frederik I van Keulen, Bavo en Hendrik, als juist aanvaardt. Evenzo J. SEMMLER, *Die Klosterreform von Siegburg*, Bonn, 1959, blz. 55, noot 37, die meent dat aartsbisschop Frederik I best in 1119 een echte oorkonde met ongeveer dezelfde inhoud kan hebben gegeven.

⁵⁰) Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 68: "...coram fratribus meis Bavone, Heinricho et Heinricho de Thorniche, Norberto et fratre eius Heriberto et aliis pluribus...".

gedurende het jaar 1119 niet in het Rijnland kan zijn geweest. In ieder geval zijn er in 1121 benedictijnen te Fürstenberg aanwezig⁵¹).

Vanuit Norberts itinerarium is het mogelijk de datum van de stichting van Fürstenberg nauwkeuriger te bepalen. Zijn schenking aan de nieuwe stichting moet immers naar alle waarschijnlijkheid vallen na het Concilie van Fritzlar op 28 juli 1118 en vóór zijn vertrek naar Saint-Gilles in Zuid-Frankrijk. De maanden augustus en september 1118 komen dus enkel in aanmerking voor Norberts schenking. Dit neemt echter niet weg dat Fürstenberg op dat ogenblik reeds enkele maanden kan hebben bestaan, maar de stichtingsdatum moet toch tussen 1117 en vóór november 1118 worden geplaatst⁵²).

De oudste onverdachte bron over Norberts rol bij de stichting van Fürstenberg dateert pas uit 1144⁵³), dit is ongeveer zesentwintig jaar na de feiten, maar toch nog vóór het opstellen van de *Vitae Norberti*.

De echtheid van de oorkonden van 1119 en 1144 werd aangevallen door Otto Oppermann, die van mening was dat deze documenten werden opgesteld met de bedoeling de medewerking van Norbert bij de stichting van Fürstenberg te bewijzen⁵⁴). De bezwaren van O. Oppermann werden echter afdoende weerlegd door Erich Wisplinghoff⁵⁵). De oorkonde van 1144 wordt overigens steeds als authentiek beschouwd⁵⁶).

⁵¹) *Urkunden und Quellen...*, uitg. E. WISPLINGHOFF, dl. I, blz. 69-75, nr. 34 (6 jan. 1121); E. WISPLINGHOFF, *Friedrich I., Erzbischof von Köln (1100-1131)*, Bonn, 1951, blz. 60 en noot 15; J. SEMMLER, *Die Klosterreform von Siegburg*, Bonn, 1959, blz. 54; E. WISPLINGHOFF, *Die Benediktinerabtei Siegburg*, Berlijn, New York, 1975, blz. 68; E. WISPLINGHOFF en H. HAACKE, *Die Benediktinerklöster in Nordrhein-Westfalen*, St. Ottilien, 1980, blz. 549.

⁵²) Zie de bul van Gelasius II over de Augustinusregel voor Springiersbach, J. L. 6648, uitg. S.P. ERNST, *Histoire du Limbourg*, dl. 6, Luik, 1847, blz. 121; P. L., 163, kol. 497. Daarover ook C. DEREINE, *Les coutumiers de Saint-Quentin de Beauvais et de Springiersbach*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, 1948, XLIII, afl. 3-4, blz. 423, en L. VERHEIJEN, *La règle de Saint Augustin*, dl. 2, Parijs, 1967, blz. 121. Zie het artikel: *De eerste professie te Prémontré, Kerstmis 1121*, nog te verschijnen in *Anal. Praem.*. Toen de bul, omstreeks eind augustus 1118 te Springiersbach, bisdom Trier, aankwam, was Norbert wellicht al naar Saint-Gilles vertrokken.

⁵³) Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Kloster Fürstenberg, Urk. 2. Beste uitgave in de *Urkunden und Quellen zur Geschichte von Stadt und Abtei Siegburg*, dl. I, uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 177-122, nr. 53; Regest: R. KNIPPING, *Die Regesten...*, dl. II, Bonn, 1901, blz. 72, nr. 419; W.M. GRAUWEN, *Lijst van oorkonden waarin Norbertus wordt genoemd*, in *Anal. Praem.*, 1975, LI, blz. 169, nr. 83.

⁵⁴) O. OPPERMAN, *Die älteren Urkunden aus Siegburg, Saalfeld und Rolandswerth. Zweiter Teil*, in *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins*, 1935, XVII, blz. 165 en 167.

⁵⁵) E. WISPLINGHOFF, *Friedrich I., Erzbischof von Köln (1100-1131)*, Bonn, 1951, blz. 59, noot 14. Evenzo IDEM, in *Urkunden und Quellen...*, dl. I, blz. 117, nr. 53.

⁵⁶) Zij vertoont alle kenmerken van het Siegburgse scriptorium en werd door de vierde hand geschreven, volgens R. KNIPPING, *Beiträge zur Diplomatik der Kölner Erzbischöfe*

In 1144 wordt dus voor het eerst gemeld dat de stichting van Fürstenberg door de ministeriaal van de dom van Keulen, Hendrik van Alpen gebeurde op aanraden en met de hulp van Norbert, toen kanunnik te Xanten en later bisschop van Maagdenburg⁵⁷⁾. Tussen de zeer vele schenkers die in de oorkonde worden opgesomd, wordt de figuur van Norbert hier dus sterk naar voren gehaald. Dit gebeurde niet ter wille van zijn materiële bijdrage — die wordt pas na de beschrijving van de schenkingen van Hendrik van Alpen vermeld —, maar omdat hij de drijvende kracht achter de stichting zou zijn geweest. Onmogelijk is dit zeker niet, maar het is denkbaar dat de opsteller van de oorkonde Norberts rol enigszins zou hebben aangedikt ten nadele van Hendrik van Alpen, die een minder bekende persoonlijkheid was.

Na de schenkingen gedaan door Hendrik van Alpen te Fürstenberg zelf, te Gest⁵⁸⁾ en te Xanten worden in de tweede plaats de schenkingen van Norbert en diens broer Heribert vermeld. Zij volgden het voorbeeld van Hendrik van Alpen, zo zegt de oorkonde⁵⁹⁾, wat dus weer het initiatief voor de dotatie bij Hendrik van Alpen legt. Dat hij de eerste was geweest om de Fürstenberg te schenken, bleek trouwens reeds uit de oorkonde van 1117, waarin Norbert nog geen rol speelde en er nog geen sprake was over de stichting van een *cella* op die plaats.

Norbert en zijn broer Heribert geven de hofstede Eger⁶⁰⁾ met haar volledige opbrengst en opdat deze gift des te vaster en aan God aangenamer

des 12. Jahrhunderts, Bonn, 1889, blz. 9. Deze kenmerken zijn o. m. een zorgvuldig geschrift, een feestelijk-groot formaat en opgedrukte zegels. Het zegel van de oorkonde van 1144 ging verloren, maar sporen van de bezegeling bleven zichtbaar.

⁵⁷⁾ Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 118: "...ministerialis quidam sancti Petri nomine Heinricus de Alpeim, cum esset vir spectate probitatis, consilio et auxilio Norberti Xantensis tunc canonici, postea Magedeburgensis episcopi...". Dat hier "episcopi" in plaats van "archiepiscopi" staat is zeker geen voldoende reden om aan vervalsing te denken.

⁵⁸⁾ *Berichtigungen und Erläuterungen...*, in Th.J. LACOMBLET, *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, dl. II, Düsseldorf, 1857, blz. 206: "Geist ist Gest in der Pfarre Ginderich. Das hier beschriebene Allodialgut ist Schleiß- oder Schleißwichshof, der bis zur Klosteraufhebung an Fürstenberg gehörte." Volgens R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 117 (Gest bij Büderich); evenzo BIRCKMANN, *Die Geschichte der Klöster Xantens*, in *700 Jahre Stadt Xanten*, Xanten, 1928, blz. 91. Nu is Büderich een gedeelte van de stad Wesel.

⁵⁹⁾ Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 118: "Huius viri exemplum secuti...".

⁶⁰⁾ Eger, ("Egre, Eigere"), bij Büderich, Stadt und Kreis Wesel. Volgens de *Berichtigungen und Erläuterungen zu dem Urkundenbuche für die Geschichte des Niederrheins*, in Th.J. LACOMBLET, *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, dl. II, Düsseldorf, 1857, blz. 206-207: "Curtis Eigere. Es gab in der Pfarre zwei Höfe, der große und der kleine Eger. Jener gehörte fortdauernd dem Kloster Fürstenberg, dieser mag der im II. Bande Nr. 555 vermerkte seyn und heißt jetzt Pavershof. Bis zum siebenjährigen Kriege floß der

zou zijn, drongen zij er op aan dat de landbouwbedrijven die door anderen waren gegeven met gelijkmoedigheid zouden worden afgestaan⁶¹). Deze vrij ingewikkelde zin bedoelt wellicht uit te drukken dat de beide broers de andere gevers aanspoorden om hun bijdrage met blijdschap te leveren ter wille van het goede doel. Zij zouden dus het gunstige klimaat hebben geschapen om de steun aan de jonge stichting van harte en in een godsdienstige atmosfeer te doen verlopen. Zulke dotatie bracht inderdaad een hele verschuiving van eigendomstitels mee, die wellicht niet in ieders smaak viel. Indien de leenheer een schenking deed, moesten de leenmannen en de feitelijke uitbaters van de grond deze zonder meer goedkeuren.

Beide broers geven hier samen een vrij grote hofstede, wat eerder doet veronderstellen dat het ouderlijk bezit nog niet was verdeeld. Indien de hofstede nog in bezit van Norberts ouders was geweest, hadden deze hier moeten worden vermeld. Maar het is mogelijk dat de beide broers reeds eigen bezit hadden, dat eventueel toch uit het erfgoed van de familie afkomstig was. Heel nauwkeurig wordt de opbrengst van de hofstede Eger beschreven in de oorkonde. Jaarlijks konden de uitbaters rekenen op een oogst van zes malder tarwe, drie malder fijne tarwe, twaalf malder gerst, acht malder haver en één peulvruchten, samen dus dertig malder⁶²). Het hof was toentertijd aan de Rijn gelegen⁶³) en haalde daaruit een opbrengst van elf schellingen, bedoeld is waarschijnlijk aan verpachting van de visvangst⁶⁴). Ten slotte heeft het hof recht

Rhein nahe beim Hofe Eger und war schiffbar, jetzt ist er weit davon entfernt." R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 117 (Hof Eger in der Pfarre Büderich) en blz. 124; E. PODLECH, *Die wichtigsten Stifte...*, dl. I, Breslau, 1912, blz. 31 (Hof Eger bei Büderich); C. WILKES, *Quellen zur Rechts- und Wirtschaftsgeschichte des Archidiakonats und Stifts Xanten*, Bonn, 1937, blz. 612 (Register: Eger bei Büderich); H. DITTMAYER, *Rheinische Flurnamen*, Bonn, 1963, blz. 60: "Ursprung und Bedeutung noch ungeklärt."; H. ENGELSKIRCHEN, *Nieder-rheinische Bauernhöfe im Raume von Xanten*, in *AHVNrh.*, 1965, CLVII, blz. 93: "Der Eger. Ginderich (Perrich-Werrich). Heute Klein und Gross Eger. 1119 curtis in Eigere, 1144 c. Egere, eine Hagenhufe im Busch angelegt. (Noch "den Holtweg"). In de uitgave van E. WISPLINGHOFF, blz. 67, noot 2: Egerhof.

⁶¹) Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 118: "...predictus Norbertus et frater eius Heribertus optulerunt curtim Egere cum omni utilitate sua utque firmior esset concessio et Deo gratior oblatio, curtiles aliunde donatos equanimiter cedere fecerunt."

⁶²) R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen...*, blz. 117, vertaalt door: "Weizen, Roggen, Gerste, Hafer und Hülsenfrucht."

⁶³) Zie noot 60.

⁶⁴) Het woord "tractus" heeft dikwijls de betekenis van een visgrond, het gedeelte van de Rijn dus waarop het hof het visrecht had, zie J.F. NIERMEYER, *Mediae latinitatis lexicon minus*, Leiden, 1976, blz. 1036, nr. 1.

op de helft van de steur⁶⁵), in geval er in dat gedeelte van de Rijn een wordt gevangen.

Naast de schenking van deze belangrijke hofstede gaven beide broers ook nog twee kleine akkers te "Wedreke"⁶⁶); één met een opbrengst van twee malder fijne tarwe en een half malder gerst, en een ander met een jaarlijkse oogst van drie malder spelt⁶⁷) en vier schellingen min twee denieren. Ten slotte wordt nog een laatste akkertje geschonken te Meiderich⁶⁸), met inkomsten van tien en acht denieren.

Na de schenkingen van beide broers wordt de bijdrage van abt Kuno van Siegburg vermeld, die hier als derde medewerker aan de beurt komt om zijn jonge stichting te steunen. Dat Norbert en Kuno elkaar kenden wisten we al uit de *Vitae Norberti*⁶⁹); uit de oorkonde van 1144 blijkt dat zij ook aan de expansie van Siegburg samen hebben gewerkt door Fürstenberg materieel te ondersteunen. Kuno I (1105-1126) krijgt hier de lofbetuiging mee steeds tot elk goed werk bereid te zijn geweest⁷⁰). Zoals we zagen heeft de vervalser uit het midden der 12de eeuw deze

⁶⁵) "Rombus". In de *Vitae* van Otto van Bamberg is er eveneens sprake over de vangst van enorme vissen in de Oder te Stettin, die daar "rombo" of "rumbo" worden genoemd en waarvan men meende dat ze normaal alleen in de lente opdoken, terwijl er toen één in augustus werd gevangen, *Herbordi Vita Ottonis*, MGH., SS., 12, blz. 814; *Ebbonis Vita Ottonis*, *ibidem*, blz. 872 en 873. In het glossarium van dit deel der MGH., blz. 940, wordt "rombo" of "rumbo" opgenomen als "piscis incerti generis". Over de steur op het menu van de abdij van Sint-Truiden, zie E. LAVIGNE, *Kroniek van de abdij van Sint-Truiden*, Assen, Maastricht, 1986, blz. 186, nr. 6.

⁶⁶) *Berichtigungen und Erläuterungen...* in Th.J. LACOMBLET, *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, dl. II, Düsseldorf, 1857, blz. 207: "Wedreke ist Wederich oder Werk, eine Bauerschaft in der Pfarre Ginderich."; niet geïdentificeerd in E. Wisplinghoff bij de uitgave van de oorkonde van 1144, maar wel bij die van 1119, blz. 67, noot 3, als Werrich. Volgens R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster...*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 117: "Wederik (Werk) bei Büderich."; BIRCKMANN, *Die Geschichte der Klöster Xantens*, in *700 Jahre Stadt Xanten*, Xanten, 1928, blz. 91: "Werrich bei Büderich".

⁶⁷) "Bracium" is het graan dat gebruikt werd voor het brouwen van bier, dus spelt en later gerst. Aangezien de schrijver voor gerst echter het woord "ordeum" gebruikt, wordt hier wellicht spelt bedoeld.

⁶⁸) "Meitreke" wordt door E. WISPLINGHOFF, blz. 118, noot 1, geïdentificeerd met Meiderich, doch met een vraagteken. Volgens A.J. BINTERIM en J.H. MOOREN, *Die alte und neue Erzdiözese Köln*, dl. III, blz. 122, noot 2: "Meiderich bei Ruhrort" (in de tekst "Metreke"); R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 117: "...bei Meiderich in der Nähe von Ruhrort."; BIRCKMANN, *Die Geschichte der Klöster Xantens*, in *700 Jahre Stadt Xanten*, Xanten, 1928, blz. 91: "Meiderich".

⁶⁹) *Vita A*, MGH., SS., 12, blz. 671; *Vita B*, AA. SS., dl. I, juni, blz. 809E, nr. 8.

⁷⁰) In de oorkonde heet hij "Cuno primus" in tegenstelling tot zijn opvolger Kuno II (1126-1147).

uitdrukking op Norbert doen overgaan in de oorkonde die de datum 1119 draagt.

Verdere schenkingen gebeurden door Alwardus en Wolhildis, die samen met hun kinderen de wereld verlieten⁷¹⁾ en door de abdis van Vreden, Agena, die misschien een bekende van Norbert was⁷²⁾. Indien er een grond van waarheid schuilt in het overigens weinig betrouwbare bekeringsverhaal van Norbert op weg naar Vreden, kan hij immers deze abdis hebben gekend.

Andere weldoeners van Fürstenberg waren Erembert van Wissel⁷³⁾, met zijn zoon Diederik, Gertrudis, Hubert van Oeyen⁷⁴⁾, Razo van Birten⁷⁵⁾, Rutger, Reinher van Elten⁷⁶⁾, Willem van Renen⁷⁷⁾, Volmar, priester van Rees⁷⁸⁾, Bernard van Weiss⁷⁹⁾, Dietpold van Rechen⁸⁰⁾, Widekint van Duisburg⁸¹⁾, een zuster Irmentrudis⁸²⁾, Frederik van Bud-

⁷¹⁾ Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 119: "Curtem apud Walsheim optulerunt Alwardus et Wolhildis venientes ad conversionem cum filiis suis...". Er wordt niet uitdrukkelijk gezegd dat ze te Fürstenberg intraden, maar dat is wel waarschijnlijk. Vóór 1144 kan Fürstenberg dus een dubbelklooster zijn geweest. Evenzo R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 120. Het is niet bekend of de andere "cellae" van Siegburg eveneens dubbelkloosters waren, aldus E. WISPLINGHOFF, *Die Benediktinerabtei Siegburg*, Berlijn, New York, 1975, blz. 57.

⁷²⁾ Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 119: "Agena abbatisa de Frethena et Stephanus frater eius dederunt allodium apud Mereheim, quod solvit marcam unam gravis monete, tres stativas cum X equis." Mereheim is Mehrum bij Götterswick volgens R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrh.*, 1908, LXXXVI, blz. 118, noot 2: "Die Stativa bestand in einer Hauptmahlzeit, Nachtruhe, Frühstück und Verpflegung der Pferde."

⁷³⁾ De naam toont aan dat nog andere -bert-namen in de streek voorkwamen behalve te Gennep. Ook in de oorkonde van 1144 waarin de stichting van de "cella" Millen wordt verhaald (uitg. E. WISPLINGHOFF, nr. 52, blz. 113-116), komt een Heribert voor, één van de vier neven van de Luikse kanunnik Willem, die Millen stichtte. — Wissel is het noordelijke stadsdeel van Kalkar, Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁷⁴⁾ Nogmaals een -bert-naam. De plaatsnaam Oeyen schijnt van Nederlandse oorsprong te zijn en is wellicht identiek met het huidige Ooien in Noord-Brabant. Ook Oeyenbraak, N.-B., bestaat nog en is van ooi en braak afgeleid, zie J. DE VRIES, *Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse plaatsnamen*, Utrecht, Antwerpen, 1962, blz. 125 en 127.

⁷⁵⁾ Birten is het zuidelijke stadsdeel van Xanten.

⁷⁶⁾ Elten, burcht en stad op de rechteroever van de Rijn, Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁷⁷⁾ Renen, werd later Haffen genoemd, zuidoostelijk deel van de stad Rees, Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁷⁸⁾ Rees, stad op de rechteroever van de Rijn, Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁷⁹⁾ Niet geïdentificeerd.

⁸⁰⁾ Niet geïdentificeerd.

⁸¹⁾ Duisburg, stad in Nordrhein-Westfalen.

⁸²⁾ Zij wordt "ancilla Dei" genoemd, wat waarschijnlijk toch op haar religieuze staat wijst.

berg⁸³), Hendrik van Vynen⁸⁴), Gertrudis van Norvenich⁸⁵), Bertradius van Hassum⁸⁶), Magfridus, die eveneens de wereld verliet en die reeds in de oorkonde van 1117 voorkwam onder de naam Mafridus⁸⁷). Ten slotte nog een zekere Hugo, die een schenking deed voor zijn dochter⁸⁸), Bertolf, graaf van Stromberg⁸⁹), Arnold van Kempen⁹⁰), een niet nader bepaalde Frederik, Reinzo van Straelen⁹¹), een zekere Immo die eveneens voor zijn dochter een schenking deed, Gerberg van Zelhem⁹²), Azela van Zaltbommel⁹³) en Gela van Kalkar⁹⁴).

Na de opsomming van dit legertje weldoeners uit de hele Rijnstreek, wordt nogmaals Heribert van Gennep vermeld, die voor zijn gedode broer Erembert een *mansus* gaf te Brakel⁹⁵), met een opbrengst van zes

⁸³) Er bestaan twee plaatsen met de naam Budberg, nl. het zuidoostelijk deel van de stad Rheinberg, Kreis Wesel, en (Hohen-)budberg, het oostelijk stadsdeel van Krefeld, Nordrhein-Westfalen.

⁸⁴) Vynen, noordwestelijk stadsdeel van Xanten.

⁸⁵) Er bestaat een stad Nörvenich tussen Aken en Keulen, Kreis Düren, Nordrhein-Westfalen.

⁸⁶) Hassum, dorp bij de grens met Nederland, behoort tot de stad Goch, Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁸⁷) In de oorkonde van 1117 schonk hij goederen te "Kelebrug"; in de oorkonde van 1144 heet die plaats "Kierbruch", waar telkens grond met "mancipia" wordt gegeven. Er wordt dus hoogstwaarschijnlijk dezelfde schenking bedoeld. E. WISPLINGHOFF, blz. 120, noot 31, meent de plaats niet te kunnen identificeren; R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster...*, in *AHVNrRh.*, 1908, LXXXVI, blz. 118, vermeldde bezit van Fürstenberg te Kirburch, dat volgens de oorkonde van 1117 in de parochie Kempen lag.

⁸⁸) Ook dit kan een argument zijn om aan een dubbelklooster te denken.

⁸⁹) Blijkbaar de enige hoogadelijke onder de schenkers, samen met de later (blz. 121) genoemde graaf Arnold II van Kleef (1117-1135). Stromberg, Kr. Beckum, Westfalen, daarover o. m. H. OESTERLEY, *Historisch-geographisches Wörterbuch des deutschen Mittelalters*, Gotha, 1883, blz. 665.

⁹⁰) Kempen, stad in de Kreis Viersen, Nordrhein-Westfalen.

⁹¹) Stad aan de Nederlandse grens, Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁹²) Ten noorden van Doetinchem, prov. Gelderland, Nederland.

⁹³) Nederlandse gemeente in de prov. Gelderland.

⁹⁴) Kalkar, stad in de Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

⁹⁵) De ligging van "Brakele" wordt in de literatuur nogmaals op verschillende wijzen beschreven: *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen...*, uitg. L.A.J.W. SLOET, dl. II, 's-Gravenhage, 1876, blz. 1124: "Brakele, in Rijswijk, curtis, tinsgoed."; R. SCHOLTEN, *Die ehemaligen Cistercienserinnen-Klöster im Herzogtum Cleve*, in *AHVNrRh.*, 1908, LXXXVI, blz. 118: "Brakele bei Gennep"; *Urkunden und Quellen...*, uitg. E. WISPLINGHOFF, dl. I, Siegburg, 1964, blz. 637 (in Gelderland); T.W.J. DRIESSEN en M.P.J. VAN DEN BRAND, *1000 jaar Gennep*, Nijmegen, 1975, blz. 19 (gelegen aan de overzijde van de Maas bij Gennep); W. BORNHEIM gen. SCHILLING, *Die Familienbeziehungen...*, blz. 43: "Es soll sich um Brakel im niederländischen Geldern handeln, oberhalb Gorinchem auf dem linken Ufer des Waal gelegen." — Brakel is nu een Nederlandse gemeente in de prov. Gelderland, tussen Waal en afgedamde Maas.

schellingen van Deventer⁹⁶). Deze schenking doet Heribert van Gennep alleen en misschien ook later dan de schenkingen van Norbert en Heribert samen. De lange opsomming in deze oorkonde omvat immers blijkbaar alle aanwinsten tussen de stichting en 1144, waarbij men een geografische en daarbinnen een chronologische volgorde heeft aangenomen⁹⁷). In ieder geval heeft men de bezittingen van dezelfde gever niet samen geplaatst, zodat Heribert van Gennep, abt Kuno van Siegburg en een zekere Berthrad tweemaal voorkomen.

Ook een andere kanunnik van het vlakbij gelegen kapittel van Xanten, Manegold, kocht, samen met een zekere Berthrad⁹⁸), een wijngaard te Remagen⁹⁹) om die aan Fürstenberg te schenken.

Daarna worden de schenkingen opgesomd die op de berg Fürstenberg zelf werden gedaan en vooreerst die van de aartsbisschop Hildolf (1076-1078), bij gelegenheid van de wijding van het oratorium van Sint-Maarten dat hier tevens een kapel wordt genoemd¹⁰⁰). De stichting, toegewijd aan O.-L.-Vrouw op de Fürstenberg blijkt dus wel gebeurd te zijn in en om de Sint-Maartenskapel, doch met een verandering van patroonheilige. De goederen van de kapel zijn aan de *cella* Fürstenberg overgegaan.

O. Oppermann merkte hierbij op dat Norbert niet ter sprake komt als schenker van het oratorium. Dit is inderdaad juist, hoewel het in de context niet zou passen, tenzij in een afzonderlijke toevoeging. Hier wordt immers de schenking van aartsbisschop Hildolf beschreven, niet die van Norbert. Toch blijft het juist dat de oorkonde van 1144, die zo uitvoerig alle bezittingen van Fürstenberg opsomt, met geen woord rept over de *ecclesia sui juris*, de eigenkerk op de Fürstenberg, die Norbert volgens de *Vita Norberti A* aan Siegburg zou hebben geschonken.

Op dezelfde berg werden nog gronden gegeven door graaf Arnold II van Kleef¹⁰¹) en een religieuze, genaamd Adelheidis.

⁹⁶) Nederlandse gemeente in de prov. Overijssel.

⁹⁷) De geografische ordening komt normaal in de oude kloosterarchieven voor.

⁹⁸) Deze Berthrad wordt blz. 121 "supranominata" genoemd, doch komt niet eerder voor in de oorkonde. Wellicht schreef de opsteller dit zonder meer af uit zijn bron, tenzij hij de "Bertradius" van Hassum (uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 120) bedoelde, maar dan moest het "supranominatus" zijn.

⁹⁹) Stad op de linker Rijnsoever, Kreis Ahrweiler, Rheinland-Pfalz.

¹⁰⁰) *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, dl. I, uitg. F.W. CÆDIGER, Bonn, 1954-1961, blz. 341, nr. 1126: "(1076-78) März 31."

¹⁰¹) Arnold II van Kleef (1117-1135) (vgl. DICKS, blz. 172) bezat reeds de voogdij over het kapittel van Xanten en kreeg omstreeks 1119 ook nog de voogdij over Fürsten-

Ten slotte worden nog een reeks schenkingen opgesomd, gedaan door Ulrik van Eyl¹⁰²⁾, Rudolf van Menzelen¹⁰³⁾, Amizo van Büderich¹⁰⁴⁾, Rudolf van Loe¹⁰⁵⁾ en Bezela van Menzelen. Ook een geprofeste monnik, Hendrik, gaf een grond te Eppinghoven¹⁰⁶⁾, en ten slotte wordt Gunzelin van Baerenbrok¹⁰⁷⁾ als schenker vermeld.

De geestelijken uit de omgeving namen actief deel aan de steunactie, vermits ook de pastoor van Birten¹⁰⁸⁾ en Kuno, een geestelijke van Wissel, zich niet onbetuigd lieten. Te Wissel was er trouwens nog een andere Heribert die zijn steentje bijdroeg, wat nogmaals wijst op de vrij grote verspreiding van de -bert-namen in het Nederrijngebied. Ook profiteerde de Fürstenberg van de vrijgevigheid van een zekere Ingelger, die naar Jeruzalem op pelgrims- of op kruistocht vertrok¹⁰⁹⁾.

Enigszins ongewoon aan deze oorkonde is wel dat twee reeksen getuigen worden aangekondigd, nl. degenen die bij de schenking en degenen die bij de bekrachtiging aanwezig waren¹¹⁰⁾, doch in feite wordt geen enkele getuige vermeld. Men ziet trouwens niet goed in hoe de schenkers, die gedurende meer dan twintig jaar als zodanig waren opgetreden, hier hadden kunnen samengeroepen worden. De getuigen van de bekrachtiging ontbreken echter evenzeer.

Tussen de stichting en 1144 genoot Fürstenberg dus blijkbaar van de algemene gunst van een legertje kleinere grondbezitters uit de omgeving. Toch is deze *cella* nooit een grote abdij geworden¹¹¹⁾. In het weinige archief dat ervan overbleef, komt Norbert niet meer voor.

berg, ondanks de voogdijvrijheid die in de oorkonde van 1117 werd verleend, aldus J. SEMMLER, *Die Klosterreform von Siegburg*, Bonn, 1959, blz. 211. Evenzo Th.R. KRAUSE, *Studien zur Frühgeschichte der Grafen von Kleve und der Entstehung der Klevischen Landesherrschaft*, in *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 1982, XLVI, blz. 30. — Kleve, stad in de Kreis Kleve, Nordrhein-Westfalen.

¹⁰²⁾ Er bestaan verschillende plaatsen met die naam op de linker Rijnsoever.

¹⁰³⁾ Menzelen, gedeelte van de stad Alpen, Kreis Wesel.

¹⁰⁴⁾ Gedeelte van de stad Wesel, links van de Rijn.

¹⁰⁵⁾ Er bestaan verschillende plaatsen met deze naam.

¹⁰⁶⁾ Gedeelte van de stad Dinslaken, Kreis Wesel, Nordrhein-Westfalen.

¹⁰⁷⁾ Er bestaan verschillende plaatsen met die naam.

¹⁰⁸⁾ Birten, zuidelijk stadsgedeelte van Xanten.

¹⁰⁹⁾ Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 121: "...a quodam Ingelgero Iherosolimam profecturo..."

¹¹⁰⁾ Uitg. E. WISPLINGHOFF, blz. 122: "...coram multis idoneis testibus, quorum nomina sup(er) annotavimus, quique pars in donatione, pars autem in confirmacione hac nostra presentes fuere."

¹¹¹⁾ In de bul van Lucius III van 18 november 1181, J.L. 14.519 (9422), heet de stichting nog steeds: "...cellam in Furstinberge iuxta Xanctensem ecclesiam..."; uitg. Th.J. LACOMBLET, dl. I, nr. 478, blz. 337-338. Evenzo nog op 29 april 1258, toen de "cella"

De oorkonde van 1144, hoewel pas opgesteld zesentwintig jaar na Norberts vertrek uit het Rijnland en tien jaar na zijn dood, blijft een belangrijk en uniek document. Zij levert het onaantastbaar bewijs dat Norbert inderdaad bij de stichting van Fürstenberg actief betrokken is geweest.

Wanneer we het dossier Fürstenberg in zijn geheel overzien, nl. de *Vita Norberti A* en de drie desbetreffende oorkonden, dan blijft er een contradictie bestaan tussen de *Vita A*, die beweert dat Norbert daar een eigenkerk bezat en onafhankelijk daarvan¹¹²⁾ de oorkonde van 1144, die wel de schenkingen van Norbert en Heribert vermeldt, maar met geen woord rept over de kerk.

In zulke gevallen eist de historische methode dat aan een authentieke oorkonde de voorrang wordt gegeven boven de hagiografische bron. Bovendien komt de episode betreffende de Fürstenberg alleen in *Vita A* voor en niet in *B*. Hier lijkt dus de *Vita A* minder betrouwbaar dan de *Vita B*.

Besluit:

Voor Norberts levensloop kan men uit dit alles het besluit trekken dat hij niet de stichter was van Fürstenberg, maar wel één van de schenkers en een propagandist van die stichting. Dit neemt niet weg dat Norbert evengoed twee jaar als kluizenaar op de Fürstenberg kan hebben gewoond, maar niet bij of in een kerk die zijn eigendom was.

Norbert handelde hier in samenwerking met zijn geestelijke leidsman, abt Kuno I van Siegburg, en in overeenstemming met zijn aartsbisschop, Frederik I van Keulen, die een weldoener van Siegburg was. Toch was het ideaal van Siegburg niet dat van Norbert. Wellicht was de vroomheid van Siegburg te wereldvreemd¹¹³⁾ en te contemplatief voor de daadmens die Norbert was.

Fürstenberg aan de cisterciënzerinnen werd overgedragen, *Oorkondenboek der Graafschappen Gelre en Zutphen...*, dl. II, uitg. L.A.W. SLOET, 's-Gravenhage, 1876, nr. 815, blz. 795-797.

¹¹²⁾ Aldus O. Oppermann en E. Wisplinghoff, zie E. WISPLINGHOFF, *Friedrich I., Erzbischof von Köln (1100-1131)*, Bonn, 1951, blz. 59, noot 14.

¹¹³⁾ *Niederrheinische Kirchengeschichte*, uitg. G. HÖVELMANN, Kevelaer, 1965, blz. 47: "...Siegburger Reformklöster, die mit der cluniazensischen Reformbewegung die stark weltflüchtige Frömmigkeit gemeinsam haben (Vgl. SEMMLER)."

Summarium:

Pro decursu vitae Norberti ex his omnibus concludere licet non ipse fundatorem cellae Fürstenberg fuisse, sed tantum unum ex donatoribus atque instigatorem huius foundationis. Hoc non impedit ut forsitan duobus annis tamquam eremita in monte Fürstenberg habitare potuisset, attamen non apud ecclesiam qui sui iuris erat.

Norbertus ita adiuuabat Cunonem abbatem Sigebergensem annuente archiepiscopo suo Frederico Coloniense, qui pariter abbatiam Sigebergensem fovebat. Attamen propositum Sigebergensis non cum Norberti proposito conveniebat. Spiritualitas huius abbatis non cum Norberti proposito conveniebat. Spiritualitas huius abbatis forsitan nimis a vita cottidiana remota et contemplativa fuit pro Norberto qui actioni inhaerebat.

Mankevosstraat 71
B-1860 Meise

W.M. GRAUWEN, O. Praem.